

Věřitelé Ferdinanda I. ze zemí Koruny české v letech 1526–1545

JOSEF ČÍŽEK

Po nástupu na trůn musel český král Ferdinand I. řešit svízelnou finanční situaci.¹ Již ve své volební kapitulaci slíbil uhradit dluhy po Jagelloncích.² Kromě toho se zavázal k vyplacení komorního panství,³ které se od jejich vlády nacházelo jako zástavní zboží v rukách šlechty.⁴ Panovnické dluhy se dělily na dvě skupiny. První skupinou byly dluhy registrované (uznané za *pravé a spravedlivé*), do kterých se počítaly úvěrové transakce vzniklé podle tradičního rámce zadlužení popisovaného v dobových právně normativních příručkách.⁵ Druhou skupinou byly dluhy milostivé a mimořádné, které měly původně formu poskytnutí finanční odměny za provedenou službu. Jelikož však docházelo k prodlení z vyplácení těchto částek, transformovaly se do dluhů.⁶

Finanční prostředky Ferdinanda I. odčerpávalo také turecké bojiště.⁷ Po korunovaci žádal na zemském sněmu stavovskou obec o vypsání pomoci na boj proti tureckému nepříteli.⁸ Další peníze, které bylo nutné vynaložit na obranu proti Turkům, chtěl mladý

¹ Ke korunovačnímu zápasu mladého Habsburka Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526–1547 I/1*, Praha 1984, s. 40–47; Antonín REZEK, *Zvolení a korunování Ferdinanda I. za krále Českého*, Praha 1878, s. 9–59; dále také *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I*, č. 18–25, s. 15–48.

² TAMTÉŽ, č. 24, s. 38–48, zde s. 43.

³ Při nástupu na trůn byly nezastaveny pouze komorní statky Poděbrady, Kolín, Křivoklát, Tachov a Kadaň. Václav PEŠÁK, *Dějiny královské české komory od roku 1527, část I., Začátky organisace České komory za Ferdinanda I. III*, Praha 1930, s. 68.

⁴ Blíže *Sněmy české I*, č. 134, s. 176–183, zde s. 179. Komorní zboží se nacházelo ve velmi neutěšené situaci. Nešťastné panování zvláště krále Vladislava II. Jagellonského přivedlo téměř celý komorní majetek, který byl jedním z mála výnosných panovnickových regálů, do rukou šlechty. Prvořadým úkolem Ferdinanda I. tedy bylo získat tento majetek ke svému užívání. Srov. V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 7–14.

⁵ „Než jakť jest to pravé někdy mezi lidmi za obyčej bylo, že se sta kop grošův deset kop dřavati, buďto na listech, nebo na kterýchkoli zástavách, též i nyní při tom stuoj a výše nic.“ František PALACKÝ (ed.), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích V*, Praha 1862, s. 190.

⁶ Terminologická označení dluhů registrovaných a milostivých nebo mimořádných používá ve své práci V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 21. Registrované dluhy jsou v pramenech označovány za pravé a spravedlivé, v případě druhé skupiny autor přejímá dobová označení.

⁷ Obrana proti Turkům v Uhrách a její financování bývalo často přirovnáváno k „sudu beze dna“. Blíže Michael HOCHEDLINGER, „Onus militare“. *Zum Problem der Kriegsfinanzierung in der frühneuzeitlichen Habsburgermonarchie 1500–1750*, in: Peter Rauscher (ed.), *Kriegführung und Staatsfinanzen. Die Habsburgermonarchie und das Heilige Römische Reich vom Dreißigjährigen Krieg bis zum Ende des habsburgischen Kaisertums 1740*, Münster 2010, s. 81–136, zde s. 90.

⁸ V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 17.

Habsburk získat pomocí korunovační berně. Shromáždování těchto peněz však bylo ze strany obyvatel zemí Koruny české natolik liknavé, že je musel panovník několikrát napomínat. Ferdinand I. chtěl významnou část takto získaných peněz použít na financování svého vojska v Uhrách, avšak proti jeho záměru se postavila celá stavovská obec. Po četných stížnostech byl král nucen použít tyto peníze na vyplacení věřitelů pozůstalých po předchozích českých panovnících.⁹ Dalším problémem, který stál v cestě efektivnějšímu vybírání berně, byla skutečnost, že věřitelé jagellonských králů ve svých dlužních úpisích poukazovali na fakt, že jejich úvěr panovníkovi byl zaručen právě na vybrané berni.¹⁰ Celé dvě třetiny poskytnutých prostředků, původně určených na zaplacení vojska, posloužily k umoření královských dluhů a Ferdinandova finanční situace se o mnoho nezlepšovala.¹¹

Finančně nákladná politika Římsko-německé říše, zvláště pak v severoitalských oblastech, kde Habsburkové soupeřili o nadvládu nad střední Evropou s Francií, odčerpávala další finanční prostředky.¹² Zapomenout nelze na soukromé záležitosti mladého krále, který musel řešit otázky královské reprezentace, vydržování dvora a v neposlední řadě také výdaje na každodenní životní potřeby pro sebe a svou rodinu.¹³

Aby získal kontrolu nad finanční situací země, dal vzniknout novému byrokratickému úřadu. Česká komora, do jejíhož čela byly dosazeny urozené osoby, které se již od první chvíle volebního boje postavily na stranu habsburské kandidatury, měla stát v opozici vůči stavovským orgánům, zvláště pak české kanceláři.¹⁴ Jelikož se však král neustále

⁹ Pro stavy bylo nepředstavitelné, že by peníze shromáždované ze zemí Koruny české měly být použity v zahraničí. Blíže Jiří CHMELAR, *Hospodářská a finanční politika Ferdinanda I. v Čechách*, Praha 2013, s. 59 (Disertační práce).

¹⁰ Národní archiv (dále NA) Praha, Stará manipulace (dále SM), inv. č. 689, sign. D 1/1, 1527, kart. 525.

¹¹ J. CHMELAR, *Hospodářská a finanční politika*, s. 60.

¹² Srov. Stephan SANDER-FAES, *Europas habsburgisches Jahrhundert 1450–1550*, Darmstadt 2018, s. 70–77. Na Ferdinandovi I. a císaři Karlu V. navíc ulpívaly nezaplacené částky dluhů vzniklé v době panování jejich děda Maxmiliána I., jež byly odkázány u velkých německých bankovních domů, zvláště pak Fuggerů. Blíže Miloslav VOLF, *Královský důchod a úvěr v XVI. století*, Český časopis historický 48–49, 1947–1948, s. 110–171, zde s. 119–120.

¹³ Pro vydržování a financování císařského dvora ve druhé polovině 16. století srov. P. RAUSCHER, *Zwischen Ständen und Gläubigern. Die kaiserlichen Finanzen unter Ferdinand I. und Maximilian II. (1556–1576)*, Wien 2004, s. 248–271; Uwe SCHIRMER, *Das Kreditgeber der österreichischen Habsburger 1521–1621. Versuch einer Gesamtanalyse*, in: Peter Rauscher – Andrea Serles – Thomas Winkelbauer (edd.), *Das „Blut“ des Staatskörpers. Forschungen zur Finanzgeschichte der Frühen Neuzeit*, München 2012, s. 435–458, zde s. 434.

¹⁴ Vytvoření soustavy dvorských úřadů v jednotlivých částech monarchie byla Ferdinandova strategie, jak ze svých držav vytvořit ekonomicky dobře fungující celek. Centrálním úřadem se stala vídeňská dvorská komora, která měla řídit činnost komor v jednotlivých zemích. Srov. P. RAUSCHER, *Zwischen Ständen*, s. 122–187. Do čela české komory se dostaly osoby, které se často vyskytovaly v seznamech věřitelů panovníka, jako např. Jan z Vartenberka, Šebestián z Veitmile nebo Mikuláš Hyzrle

potýkal s neochotou placení slíbených dávek, měla česká komora jen velmi omezené pravomoci.¹⁵ Z činnosti této instituce následně vyšel zápis od mistra komory Mikuláše Hýzrla z Chodů z 20. září 1528, který porovnával příjmy a výdaje komory za účetní rok 1527/1528. Z tohoto a dalších písemností bylo zřejmé, že česká komora neměla dostatek hotových peněz na řádná i mimořádná vydání.¹⁶ Jakým způsobem tuto svízelnou situaci chtěl Ferdinand I. řešit? Již ve starších pracích zjistili badatelé, že jednu z nej-jednodušších a nejrychlejších možností, jak bylo možné odvrátit nepříznivou finanční situaci, představoval úvěr. Touto cestou se rozhodl vydat i mladý Habsburk.¹⁷

Zásadní otázky, na něž se pokusila nalézt odpověď tato stať, měly souvislost právě se zadlužením panovníka. Cílem nebylo studovat dluhy kvůli zadlužení, jelikož výzkumy na toto téma byly již podniknuty. Záměrem bylo zjistit, jakým způsobem ovlivňoval úvěr osudy zúčastněných stran. Jakým způsobem řešil panovník otázku zadlužení a jak jej využíval vůči svým politickým příznivcům i oponentům? Na druhou stranu nebylo možné opomenout strategie a pohnutky věřitelů, s nimiž vstupovali do dlužních vztahů s Ferdinandem I.¹⁸ Zkoumáno bylo vznikání klientských vazeb založených na dlužním vztahu a následné uplatňování těchto vztahů v politickém, ekonomickém i kulturním životě věřitele.¹⁹

V českých zemích byly první úvěrové operace bezpečně doloženy od počátku 13. století, kdy sem byly přeneseny zvyklosti úvěrového hospodaření z vyspělého italského

z Chodů. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 5, 24–26, 61, 88, 99.

¹⁵ V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 27.

¹⁶ Šlo o vyúčtování příjmů a vydání mistra komory, které skládal před radní kolegium české komory za uvedené období. ТАМТÉЖ, s. 73–74. Analýzu příjmů a vydání Ferdinanda I., ze kterých byla zřejmá záporná bilance hospodaření, zpracovali Thomas WINKELBAUER – Herwig WOLFRAM (edd.), *Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter I*, Wien 2003, s. 481–482, 493–497 (= Österreichische Geschichte 1522–1699).

¹⁷ Srov. M. VOLF, *Nástin správy české berně v době předbělohorské*, Sněmy české XI, 2/1, Praha 1941; Týž, *Královský důchod; Týž, Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1510–1640)*, Sborník archivních prací 30, 1980, s. 62–109. Problematikou úvěru se zabýval J. JANÁČEK, *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, Praha 1955, s. 278–297. V současné době se výzkumům hospodářské a kreditní politiky státu a panovníka věnuje především zahraniční historiografie. Srov. T. WINKELBAUER – H. WOLFRAM (edd.), *Ständefreiheit*, s. 515–529; P. RAUSCHER, *Zwischen Ständen*; Týž (ed.), *Kriegführung*; Týž – A. SERLES – T. WINKELBAUER (edd.), *Das „Blut“*. Pro tuto stať byla inspirativní především čtvrtá část ze zmíněného sborníku s názvem *Kredite und Kreditgeber*.

¹⁸ Záměry šlechty i panovníka se mnohdy střetávaly a jednotlivé strany získávaly z kreditního vztahu profit v podobě získání výnosných úřadů, daňových zisků a zástav nemovitého majetku. Srov. P. RAUSCHER, *Zwischen Ständen*, s. 344.

¹⁹ Podobné výzkumy, na které tato práce navazuje, provedli pro prostředí české šlechty Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách. Finanční hospodaření páni z Hradce 1560–1596*, Praha 1985; Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989 (= Monographia historica bohemia 4).

prostředí, odkud byla zapůjčena také odborná latinská terminologie.²⁰ Samotný peněžní úvěr nedosáhl v tomto období většího rozšíření, přesto se takové finanční transakce objevovaly. Zápůjčka peněz nesměla být alespoň formálně úročena, věřitelé si však své peníze pojišťovali zastavením určitého movitého či nemovitého zboží, pokutami za opožděné splacení nebo exekučními zajištěními.²¹

Naopak prostředím, kde se s úrokem za půjčené peníze počítalo, byla židovská společnost. Míra nejvyššího přípustného úrokového zatížení židovského úvěru – příslovečně lichvářského – byla neuvěřitelných 86,6%.²² Naopak znatelný útlum zažily dosud všechny úvěrové transakce v době husitské.²³ Zrušení rent jako úvěrového prostředku, které potvrdil Jiří z Poděbrad v roce 1459 a hluboké společenské otřesy, které podlomily autoritu katolické církve a jejího výkladu práva, vedly k rozšíření úvěrového hospodaření mezi nově vzniklé společenské vrstvy křesťanských věřitelů, kdy se počítalo s úrokováním půjčených částek.²⁴

Zásadní změnou v úvěrovém hospodaření šlechty se stalo snížení přípustné úrokové míry, jež podle nálezu zemského soudu z roku 1484 nesmělo přesáhnout hranici 10%.²⁵ Po delší časové odmlce po zemském sněmu z roku 1543 došlo k dalšímu snížení nejvyššího úrokového zatížení půjčky, kdy byla míra úroku snížena na 6%, u židovského úvěru na 12%.²⁶ Tato úprava přišla vhod především velkým pozemkovým vlastníkům, kteří získali možnost dotace novými finančními prostředky svého rentově-režijního hospodářství.²⁷ Podle dochovaných pramenů se nové úrokování v praxi uchytilo. V naprosté většině případů nebyla úroková míra 6% překračována.²⁸

Do tohoto prostředí Ferdinand I. aktivně vstupoval a zapůjčoval si různě vysoké sumy. Zároveň bylo již z prvních urgencí české šlechty, na které mladý král musel odpovídat, zřejmé, že se bude všemožně snažit alespoň z některých dlužních úpisů, zvláště pak z těch milostivých a služných, vyvázat.²⁹ Zápis milostivých dlužných částek neprobíhal

²⁰ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 23.

²¹ Valentin URFUS, *Právo, úvěr a lichva v minulosti. Uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva*, Brno 1975, s. 47–48.

²² V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 23–25. Pro pochopení židovské problematiky v českém prostředí blíže Bohumil BONDY – František DVORSKÝ (edd.), *K historii židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 906 až 1620*, Praha 1906.

²³ V. URFUS, *Právo*, s. 50–51.

²⁴ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 24.

²⁵ F. PALACKÝ (ed.), *Archív český V*, s. 190–191.

²⁶ *Sněmy české I*, č. 309, s. 558–567, zde s. 565. [...] aby dávano bylo ze sta kop grošuoov šest kop grošuoov českých a z tisíce kop grošuoov šedesáte kop grošuoov českých. [...].

²⁷ V. URFUS, *Právo*, s. 77.

²⁸ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 32.

²⁹ Srov. Ferdinandovu žádost radám Království českého o přezkoumání milostivých dluhů pozůstalých po Jagelloncích. *Sněmy české I*, č. 177, s. 252; TAMTÉŽ, č. 182, s. 257–260, zde s. 259. Přednesení

zvláště v době vlády Jagellonců příliš pečlivě, proto bylo vymáhání těchto financí pro případné věřitele panovníka často daleko složitější než vymáhání dluhů „*pravých a spravedlivých*“.³⁰ Zřejmě již těsně po královské korunovaci se na nového vladaře sesypalo mnoho žádostí o zaplacení těchto dlužních částek, ale mnohé z nich byly pravděpodobně nevyslyšeny, jelikož nebyly královskými radami považovány za oprávněné.³¹

Právě z důvodu velkého nepořádku v dlužní oblasti nechal po posouzení královskými radami Ferdinand I. sepsat soupis všech milostivých dluhů, který se však v úplnosti nedochoval.³² Mimo to si panovník zřejmě nechával vypracovávat pro svou vlastní potřebu různé soupisy kreditních operací. Jeden z nich se dochoval v Národním archivu ve sbírce Stará manipulace. Jde o svázanou ručně psanou knihu čítající 104 popsaných fólií, které však chybí titulní strana.³³ Text tohoto úředního pramene byl psán novogotickou kurzívou v českém jazyce. Měl formu kopií dlužních listů, které, jelikož se na nich nenacházely pečeti ani jiné formy ověření, neměly žádnou právní hodnotu. Sloužily s největší pravděpodobností pouze jako účetní pomůcka české komoře, potažmo Ferdinandovi I.³⁴

V úvodu každého dlužního úpisu se nacházelo královské přiznání a uznání dluhu následované jménem, v případě více věřitelů jmény těch, kteří Ferdinandovi I. finance půjčili. Panovník se v této části také zavazoval, že částka bude splacena věřitelům nebo jejich dědicům. Pakliže potřeboval Ferdinand I. k uzavření dlužního úpisu ručitele, byli zde rovněž vypsáni. Na dalších rádcích byla uvedena dlužná částka včetně měny. V tomto případě nejčastější početní jednotkou, ve které se peníze počítaly, byla kopa grošů

.....
 královské na sněmu českém o srovnání mince, upravení hor, zaplacení dluhů, o lepší zřízení soudů, o prodeji neb zastavení některých méně užitečných zámek královských.

³⁰ J. CHMELÁŘ, *Hospodářská a finanční politika*, s. 31.

³¹ Josef KALOUSEK (ed.), *Archiv český X*, č. 665, s. 172–173. Zde odepisoval nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu a na Blatné bratřím Jindřichovi, Václavovi, Vilémovi, Janovi, Vladislavovi a Zdeňkovi z Lomnice na jejich žádost o přímluvu u panovníka za jejich dlužnou částku. Zdeněk Lev však na posuzování milostivých dluhů neměl žádný vliv, a proto je odkázal na komorní rady. V podobné věci dokonce sám nejvyšší purkrabí psal 10. července 1527 králi Ferdinandovi I. v příčině přímluvy za zaplacení služného dluhu po králi Ludvíkovi Jindřichu Tetouroví z Tetova. Srov. TAMTÉŽ, č. 685, s. 184. Byly-li tyto dlužné částky zaplacené nebo odmítnuty jako nespravedlivé, nebylo v žádném prameni doloženo. Dalším příkladem milostivého dluhu po králi Vladislavovi byl úvěr Petra ze Žerotína, jehož ručitelem byl právě Zdeněk Lev z Rožmitálu a na Blatné. TAMTÉŽ, č. 701, s. 193–194. V tomto případě král Ferdinand uznal věrohodnost a pravost závazku, jelikož jej nechal zapsat jako obnovený dlužní úpis do soupisu královských dluhů. Srov. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 2.

³² J. CHMELÁŘ, *Hospodářská a finanční politika*, s. 69.

³³ NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525. Kniha byla pravděpodobně uvedena nadpisem, který odkazoval na jazyk první části písemnosti. Druhý oddíl má totiž název *Dluhové krále Ferdinanda je[ho mil]o[s]jtí. Listové německy psaní*. TAMTÉŽ, fol. 77.

³⁴ Typologii dokumentů sloužících pro zápis úvěrových operací tato práce přejala z publikace V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 83–84.

českých. V dalších případech šlo o kopy grošů míšeňských, uherské a rýnské zlaté.³⁵ V případě zlatkového počtu se v dlužním úpisu vždy objevovala informace o přepočtu zlatého na české groše.³⁶ Uvedeny byly i podmínky splácení a jednotlivé lhůty, do kterých měly být části dluhu uhrazeny. U zúročovaných částek se vždy nacházela výše úroku a termíny jejich plnění. Důležitou součástí dlužních úpisů Ferdinanda I. byla část sankční, která určovala postup při nedodržení jednotlivých lhůt. Zde se objevovaly pokuty za nespacený úvěr nebo skutečné záruky v podobě zastaveného nemovitého majetku. V závěru dluhopisu stála informace o datu a místě jeho vydání. Pro potřebu dalšího nakládání se soupisem i případnými originály jednotlivých dlužních úpisů se již mimo samotný text vypisovala formule o tom, jakým jazykem byl originál napsán.³⁷

V návaznosti na tyto charakteristiky bylo možné rozčlenit dlužní úpisy krále Ferdinanda I. do šesti skupin podle následujících hledisek:

Tabulka 1 – Náležitosti dlužních úpisů Ferdinanda I. v období 1528–1545³⁸

Typ dluhopisu	Počet kusů	
Podle náhrady věřiteli	S úrokem	25
	Bez úroku	132
Podle způsobu ukončení dluhu	Se stanovenou lhůtou splatnosti	137
	Na pololetní výpověď	13
	Bez udání termínu	7

³⁵ Nepřehlédnutelnou osobností české numizmatiky se stal Petr VOREL, *Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích*, Praha 2000; též, *Stříbro v evropském peněžním oběhu 16.–17. století (1472–1717)*, Praha 2009; též, *Monetary Circulation in Central Europe at the Beginning of the Early Modern Age. Attempts to Establish the Shared Currency as an Aspect of the Political Culture of the 16th Century (1524–1573)*, Pardubice 2006 (= Monographica 6); též, „Groše české“ a „groše míšeňské“ jako početní jednotky 15. až 18. století, in: Eduard Šimek (ed.), *Dokumentace a prezentace dějin české mince a měny grošové doby v našich muzeích*, Pradubice 2002, s. 57–68; též, *Peníze a peněžní početní jednotky v 16. století*, *Theatrum historiae* 6, 2010, s. 219–233; též, *Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století*, *Český časopis historický* 96, 1998, s. 754–778; též, *Měnová politika Ferdinanda I. v Čechách a ukončení ražby pražských grošů*, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 265–292.

³⁶ Jeden zlatý rýnský byl vždy počítán za 24 grošů českých, zatímco jeden zlatý uherský měl hodnotu 15 grošů českých.

³⁷ V tomto případě šlo o češtinu nebo němčinu.

³⁸ První půjčka v soupisu dluhů Ferdinanda I. byla datována do roku 1528, poslední zápis byl učiněn roku 1545, ovšem od roku 1538 bylo zapisování dlužních částek více mezerovité. Z důvodu nedosta- tečné pramenné základny nebylo možné zjistit, zda šlo o kompletní soupis všech dluhů panovníka. Osobně se kloním k názoru, že do roku 1538 šlo o kompletní zadlužení Ferdinanda I., pro pozdější období byl zaznamenán pouze zlomek úvěrových operací.

Podle typu záruk	S právem listu hlavního	18
	S věcnou zárukou	25
	S finanční zárukou	12
	Bez záruk	102
Podle formy zajištění a ověření	S rukojmími	18
	Pouze s pečeti a podpisem	139
Dluh převzatý po předchozích panovnících	Ano	41
	Ne	116
Sankce za nedodržení	Bez sankce	90
	Se sankcí	67
Celkem úpisů	157	

Jednotlivé prvky dlužních úpisů se v písemnostech objevovaly s rozdílnou četností a vždy záleželo na zvláštních okolnostech, za kterých jich bylo užito. Přestože v dobové normativní literatuře neexistovala pravidla pro to, jak by mělo písemné potvrzení dlužního závazku vypadat, studiem těchto dokumentů bylo vysledováno několik příznačných jevů, jež se opakovaly a které potvrzovaly vžitý úzus.³⁹

Podle soupisu dluhů Ferdinanda I. mělo jeho celkové zadlužení v zemích Koruny české ve sledovaném období hodnotu 197 054 kop grošů českých.⁴⁰ Celkem 41 dlužních úpisů v hodnotě 60 582 kop grošů českých zdědil po Jagelloncích. Jen velmi nepatrná část z těchto částek byla úročena. To ukazovalo na skutečnost, že panovník splácel své závazky jinými způsoby.⁴¹ Kromě věcných záruk v podobě zástavy panství nebo statků se v kreditní politice Ferdinanda I. objevovala pojištění finanční, kdy v případě nedodržení smluvené lhůty byl věřitel oprávněn pobírat platy z komorního zboží, ungelťů nebo jiných královských regálů. Královské dluhy se vyznačovaly značným rozpětím a dosahovaly částek od 13 do 25 000 kop grošů českých. Průměrná částka jednoho ujednání byla 1 255 kop 7 grošů českých. Téměř z 93 % šlo o půjčky do 2 500 kop grošů českých.⁴²

.....
³⁹ Podobně se vyjadřuje i V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 85.

⁴⁰ Částky, které byly půjčeny v jiných měnách, byly přepočítány podle kurzu uvedeného přímo v dlužních úpisech. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525.

⁴¹ K podobnému závěru na příkladu saské kreditní politiky došel i Uwe SCHIRMER, *Kursächsische Staatsfinanzen. Strukturen – Verfassung – Funktionseliten*, Leipzig 2006 (= Quellen und Forschungen zur sächsische Geschichte, Band 28), s. 241–242.

⁴² Ve dvou případech šlo o půjčku materiální, kdy si musel Ferdinand I. půjčit na válečné účely střelný prach a sanytr. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 21, 71.

Nejčastějším věřitelem Ferdinanda I. byla šlechta. Ze všech 157 dlužních úpisů se na půjčce králi podílela v 85 případech. Do kreditního vztahu vstoupila dvě knížata, 35 osob panského stavu a 22 rytířů (poměr 1,6:1).⁴³ Objem peněz poskytnutých vyšší šlechtou více než čtyřikrát přesahoval částku zapůjčenou rytířstvem.⁴⁴ Ferdinandovi věřitelé ze zemí Koruny české pocházeli nejčastěji z Čech (46); největšímu zastoupení se těšily kraje Žatecký (sedmkrát), Boleslavský (šestkrát), Plzeňský (pětkrát) a Kouřimský (pětkrát). Morava byla v tomto ohledu zastoupena osmi šlechtici, z nichž někteří vlastnili pozemky i v Čechách.⁴⁵ Zásadní oblastí, odkud získával Ferdinand I. nedostatkové finance, se stalo Slezsko. Bylo dohledáno sedm šlechticů z této korunní země, kteří se na celkovém objemu půjčených financí podíleli téměř z jedné čtvrtiny.⁴⁶

Neopomenutelným způsobem do celkového zadlužení vladaře a do výše uvedených údajů vstupoval městský stav. Ferdinand I. rád využíval především královských měst k obstarávání dlužních peněz. V tomto případě nešlo o klasickou půjčku, ale o nucený úvěr.⁴⁷ Města byla donucena půjčit králi peníze s nejasnou vidinou jejich vrácení.⁴⁸ V roce 1534 si sice vymohla do dlužních úpisů určité záruky,⁴⁹ ale pro města znamenaly tyto investice

.....
⁴³ Osm osob se nepodařilo identifikovat.

⁴⁴ Ferdinand I. ve sledovaném období získal od panského stavu půjčky v hodnotě 101 481 kop grošů českých, zatímco rytíři mu poskytli 24 038 kop grošů českých.

⁴⁵ Srov. záznam v berním rejstříku z roku 1557, kde je majitel moravského hradu Bouzov Václav Haugwitz z Biskupic, který panovníkovi v roce 1530 půjčil 1 000 kop grošů českých, uváděn jako největší vlastník pozemkové držby Chrudimského kraje. Otto PLACHT, *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Praha 1949, s. 53.

⁴⁶ Šlo především o Karla z Minsterberka, saského a zaháňského knížete Jiřího Vousatého a Jiřího Cetryse z Kynšperka, jejichž finanční a životní strategie byly dále rozebírány.

⁴⁷ Problematikou nuceného úvěru královských měst za dob tureckých válek se úspěšně zabývala Věra Pícková, *Nucený úvěr českých měst a války v Uhrách v 16. a na počátku 17. století*, Historie a vojenství 6, 1963, s. 969–1004.

⁴⁸ V roce 1530 si král vymohl půjčku 2 000 kop grošů míšeňských od královského města Tábor, v následujícím roce se stala věřiteli pražská města (Staré Město pražské 1 000 kop grošů českých, Nové Město pražské 2 124 kop grošů českých). Roku 1532 půjčila panovníkovi města Opava (800 zlatých uherských), Staré Město pražské (2 000 kop grošů českých) a Teplice (454 kop 15 grošů českých). První hromadnou půjčku byl Ferdinand I. schopen vyjednat v roce 1534, kdy získal peníze vždy v kopách grošů českých od Slaného (300), Berouna (150), Stříbra (200), Nymburka (1 000), Kolína (500), Českého Brodu (250), Českých Budějovic (500), Loun (300), Tábora (600), Žatce (400), Mostu (400), Čáslavi (200), Plzně (400), Kouřimi (200), Litoměřic (1 000), Klatov (500), Domažlic (200), Starého Města pražského (1 200), Chrudimi (500), Nového Města pražského (1 700) a Vodňan (100). NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 20, 26–27, 30, 33, 38, 54–61.

⁴⁹ Královská města si vymohla, že v případě nedodržení termínu splatnosti získají právo neodvádět roční důchody až do té doby, než bude dluh vyrovnán. Menšina měst si vymohla záruky na klášterním zboží nebo některých nemovitostech. Staré Město pražské mělo v případě nesplacení dluhu

zásadní problém. Nešlo totiž o nijak nízké částky.⁵⁰ Ve sledovaném období se královská města podílela téměř 20 % na celkovém úhrnu panovníkova zadlužení v zemích Koruny české. O nesnadném, ba nemožném vymáhání takových částek svědčilo i časté obnovování půjček.⁵¹

Okrajově se účastnily kreditních operací s panovníkem instituce a duchovní osoby.⁵² Podobně jako města si byly vědomy špatné solventnosti panovníka a odmítaly peněžní půjčky navíc z důvodů etických.⁵³ Vliv na nízké zastoupení duchovního stavu v kreditních operacích mohlo mít uprázdněné místo pražského arcibiskupa a jistě i stále potýkání se s důsledky husitské revoluce.⁵⁴

Dluhopisy krále Ferdinanda I. se v drtivé většině případů obešly bez záruk v podobě movitého či nemovitého majetku. Podobně tomu bylo i s úročením jednotlivých částek. Na úrok bylo vypsáno pouze 25 z celkových 157 dlužních úpisů. V tomto ohledu se projevovala obecná tendence patrná na příkladu zadlužení v Království českém během 16. století.⁵⁵ Až ve druhé polovině věku se začalo ve větší míře využívat zúročování půjček a objevila se význačná vrstva šlechticů, která rozpoznala možnosti úvěrového hospodaření.⁵⁶ Z výše uvedených skutečností také vyplynulo, že zhodnocení peněz úrokem nebylo hlavním cílem věřitelů panovníka. Hledání motivace pro půjčku králi bylo předmětem uvedeného výzkumu.

.....
v termínu právo si ponechat výnosy z ungeltu. Podobné záruky nebyly v době panování Ferdinanda I. ničím mimořádným. P. RAUSCHER, *Zwischen Ständen*, s. 344.

⁵⁰ V. PICKOVÁ, *Nucený úvěr*, s. 973. Autorka tvrdí, že pro města neznamenala půjčka králi zvláštní vyčerpání. S tímto argumentem nebylo možné souhlasit. Jestliže sama autorka uvádí, že v roce 1541 město Hradec Králové vykázalo čistý příjem 2 584 kop grošů míšeňských, pak půjčka ve výši 1 000 kop grošů českých sice nezruinovala městský rozpočet, ale výrazně omezila případné investice městské obce a tím ohrozila její ekonomiku.

⁵¹ Ve sledovaném období získal Ferdinand I. hromadnou půjčku v roce 1534, srov. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 54–58. Přestože v dlužním úpisu panovník dokládá, že ve dvou letech budou peníze splaceny, o tři roky později tyto dlužní úpisy obnovuje opět s dvouletou splatností. TAMTÉŽ, fol. 66–68.

⁵² Ojedinelou půjčku 4 000 zlatých rýnských poskytli společně roku 1537 duchovní preláti Dolní Lužice. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 97.

⁵³ P. RAUSCHER, *Zwischen Ständen*, s. 346.

⁵⁴ Anna SKÝBOVÁ, *Obnovení pražského arcibiskupství. Antonín Brus z Mohelnice a koncil tridentský*, in: Zdeňka Hledíková – Jaroslav Václav Polc (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344–1994*. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, Praha 1994, s. 114–128. Situace v českých zemích byla odlišná od sousedních zemí, kde se na celkovém zadlužení panovníka církev podílela zásadní měrou. Blíže U. SCHIRMER, *Kursächsische Staatsfinanzen*, s. 338–339, 343–344.

⁵⁵ Srov. výše tvrzení ze s. 4. Podíl na výrazně převaze bezúročných půjček nad úročenými měla i nejistá právní úprava, která byla zdokonalena až v roce 1543.

⁵⁶ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 30–36.

Královské dluhy zkoumaného období se nápadně projevovaly také výraznou absencí dlužních vztahů, kdy byla splátka pojištěna ručiteli. Tento jev bylo možné připsat několika důležitým okolnostem, které v tomto případě hrály roli. Původní předpoklad, který nastínil ve své práci Václav Ledvinka a na příkladu zadlužení panského stavu v Čechách také potvrdil, že ručeny byly částky výrazně převyšující průměr na jeden dlužní úpis, se v úvěrovém hospodaření Ferdinanda I. neprokázal.⁵⁷ Na to, jestli bude panovnický dluh ručený jinými šlechtici, mělo vliv daleko více okolností než jen výše propůjčené částky.

Prvním důvodem, proč chyběly i u větších finančních částek osobnosti, které měly za panovnický dluh ručit, byla skutečnost, že dluhy, které Ferdinand I. zdědil po králich Vladislavovi II. a Ludvíku Jagellonských nebo knížeti Karlovi z Minsterberka a dalších, považoval za méně naléhavé. Důkazem toho by mohlo být splácení a uznávání těchto závazků ještě dlouho po smrti původních dlužníků.⁵⁸ Zvláště patrné se to stalo při analýze půjčky Zdeňka Lva z Rožmitálu. Bez nadsázky po panovníkovi nejmocnější muž království vlastnil úpis po Ludvíkovi Jagellonském potvrzený na 50 000 zlatých rýnských. Kromě toho registroval dlužní úpis ve výši 5 000 kop grošů českých po Vladislavovi II. Jagellonském, ze kterého však v roce 1527 zbývalo splatit již jen 100 kop. Navíc získal nejvyšší purkrabí právo odpočíst si z výše zmíněného dluhu po králi Ludvíkovi 5 000 kop grošů českých z berně.⁵⁹

Ovšem zadlužení panovníka v následujících letech opět stoupalo. Po smluvním převzetí jáchymovského důlního revíru a upevnění královského stříbrného regálu se objevila nepřijemnost v podobě dílčího zápisu Zdeňka Lva z Rožmitálu na výnosech z dolování, který byl vyčíslen na 40 000 zlatých rýnských.⁶⁰ Tuto částku se vladař zavázal zaplatit dlužním úpisem. Na tak ohromné finance by jen stěží hledal Ferdinand I. ručitele, proto se rozhodl polovinu dluhu pojistit zástavou zámku Zelené Hory a městečka Nepomuku „*se vším jich příslušenstvím*“. Zbýlých 20 000 zlatých mělo být v pololetních splátkách spláceno vždy na svatohavelský a svatojiřský termín ve výši 1 000 zlatých do té doby, než by byl dluh vyrovnán.⁶¹

V této situaci se naplno projevila politická prozíravost mladého krále.⁶² Zdeněk Lev z Rožmitálu musel ve finanční tísní a pod tlakem svých věřitelů zastavit část svého nemovitého majetku. Dokonce přišel i o nedávno nabytý zámek Zelenou Horu. Ten

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 85.

⁵⁸ Ještě ve čtyřicátých letech 16. století nebyly některé z těchto půjček splaceny. V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 22.

⁵⁹ NA Praha, SM, inv. č. 2067, sign. L 116/8, *Pohledávka Zdeňka Lva z Rožmitálu 1527*, kart. 1429.

⁶⁰ J. JANÁČEK, *České dějiny I/1*, Praha 1971, s. 113. Blíže k problematice dolování v Jáchymově tůž, *Die Fugger und Joachimstal*, *Historica* 6, 1963, s. 109–144.

⁶¹ NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, *1538 (protokol o státních dlužích 1528–1538)*, kart. 525, fol. 81–82.

⁶² Jako o bystrém, inteligentním a prozíravém vládcí mluvili benátští velvyslanci, kteří podávali pravidelné relace do své domoviny. Vyzdvihován byl také jeho společenský charakter a vysoká míra

si zajistili za dluh 1 200 kop grošů českých staroměstští měšťané. Ferdinand I. toto jejich právo převedl na sebe. Tímto způsobem získal Zelenou Horu zpět.⁶³ Připravil tak nejvyššího purkrabího o finance v hodnotě 6 800 kop grošů českých, čímž snížil hodnotu svého zadlužení.

Splácení výše zmíněného dlužního úpisu rozhodně neprobíhalo tak rychle, jak by si Zdeněk Lev z Rožmitálu představoval, jelikož tři roky po uznání dluhu po Ludvíkovi Jagellonském jeho úvěr u panovníka stoupl na 24 748 kop 18 grošů českých.⁶⁴ V té době už bývalý nejvyšší purkrabí naléhavě potřeboval peníze na uspokojení svých úvěrových potřeb, proto si vymínil na králi alespoň částečnou splátku 1 500 kop grošů českých, kterou chtěl uklidnit nejdravější část vlastních věřitelů.⁶⁵ Ferdinand I. tyto částky pojistil zástavou zboží v dostatečné výši a ujistěním o tom, že Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu nevznikne kvůli půjčce žádná škoda. Zmíněnou částku nebyl schopen splatit. Nebylo překvapením, že ještě v roce 1540 syn Zdeňka Lva z Rožmitálu Adam operoval s tímto dlužním úpisem a vymohl si díky němu užívání komorního statku Poděbrady do té doby, než by byla zmíněná částka umořena.⁶⁶ Nabízela by se otázka, proč Zdeněk Lev z Rožmitálu neuplatnil v oblasti zadlužení tvrdší postup vůči panovníkovi, když sám byl ve velice složité finanční tísní.⁶⁷ Právě ona finanční tíseň a neustálá hrozba bankrotu nutila Zdeňka Lva ke smířlivému postoji. Ferdinand I. byl jediný, kdo dokázal udržet na uzdě lačné Rožmitálové věřitele. Naopak pán z Blatné si byl dobře vědom toho, že pouze jeho prestiž, společenské postavení a také symbolický kapitál plynoucí ze statutu královského kreditora by mohly oddálit nevyhnutelný bankrot.⁶⁸

.....

sociální inteligence. Blíže Alfred KOHLER, *Ferdinand I. (1503–1564). Kniže, král a císař*, České Budějovice 2017, s. 68–73.

- ⁶³ Vladimír HOLÝ, *Růst a rozklad rodového majetku Švihovských z Rýzmburka a pánů z Rožmitálu. Příspěvek k poznání vývoje feudální koncentrace pozemkového majetku v jihozápadních Čechách*, *Minulosti Plzně a Plzeňska* 3, 1960, s. 45–80, zde s. 67.
- ⁶⁴ NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 40–41.
- ⁶⁵ Srov. dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu, které svědčí o jeho finanční tísní a ve kterých žádá o prodloužení doby splatnosti, či si přímo stěžuje na nedostatek peněžních prostředků. J. KALOUSEK (ed.), *Archiv český* XI, č. 942, 943, 948, s. 101–102, 106; též, *Archiv* XII, č. 970, 971, 972, 979, 981, 984, s. 113–114, 117–120, 123–124.
- ⁶⁶ NA Praha, České oddělení dvorské komory (dále ČDKM), inv. č. 15, 1540 *leden–prosinec*, kart. 9.
- ⁶⁷ V. BŮŽEK, *Úvěrové podnikání*, s. 24–25, 41.
- ⁶⁸ K teorii sociálního kapitálu blíže Pierre BOURDIEU, *Teorie jednání*, Praha 1998, s. 81–86. Zřejmě i to byl jeden z důvodů, proč se dohodl s králem Ferdinandem I. na svém odstoupení z místa nejvyššího purkrabího v roce 1530. Náhlá rezignace nedoprovázena žádnou aférou nepoškodila pověst renesančního velmože; bankrotu rožmitálského hospodaření tak musel čelit až syn Adam z Rožmitálu. Srov. J. JANÁČEK, *České dějiny I/2*, Praha 1984, s. 89–90.

Hodnotou druhý nejvyšší dlužní úpis byl psán pro Karla z Minsterberka na částku 40 000 zlatých rýnských. Ani v tomto případě nebylo Ferdinandovi I. zapotřebí ručitelů. Šlo totiž opět o dluh pozůstalý po Ludvíkovi Jagellonském, který nový král uznal jako spravedlivý.⁶⁹ Pouze pečeť a podpis vladaře stačily minsterberskému knížeti k ubezpečení o solventnosti krále. Oproti výraznému nepřátelství mezi Ferdinandem I. a Zdeňkem Lvem z Rožmitálu se vyznačoval vztah panovníka a Karla z Minsterberka daleko většími sympatiemi. Minsterberk byl významným podporovatelem Ferdinanda I. v době české královské volby a následně během uplatňování nároku na slezský knížecí stolec.⁷⁰ Král se proto odvděčil Karlovi z Minsterberka uznáním jeho starých dluhů.⁷¹ Polovinu částky zaplatil Ferdinand I. mezi léty 1528 až 1530, zbytek se zavázal v dlužním úpisu uhradit v následujících dvou letech. Celý dluh král s největší pravděpodobností splatil, jelikož v době smrti Karla z Minsterberka byly jeho synům přiznány pouze peníze za služby jejich otce v úřadu nejvyššího hejtmána.⁷²

Dalšími převzatými půjčkami po Vladislavovi II. a Ludvíkovi Jagellonském, které postrádaly osobu ručitele a vysoce převyšovaly ostatní zápůjčky ze sledovaného období, byly závazky šlechticů, kteří v době boje o královskou korunu stáli na straně mladého Habsburka. Mezi těmito věřiteli se vyskytovaly osoby domácí i zahraniční politiky. Mezi nejvýznamnějšího představitele domácí stavovské společnosti, již bezvýhradně podporovali habsburskou kandidaturu na trůn, patřil Adam I. z Hradce.⁷³ Podpora následně zvolenému králi znamenala potvrzení dluhu ve výši 10 000 kop grošů míšeňských.⁷⁴ Ze zahraničních podporovatelů Ferdinandových politických ambicí byl neaktivnějším Jiří Saský.⁷⁵ S tím jej pojilo přátelské pouto, které bylo upevňováno společným usilováním o rekatolizaci protestantského obyvatelstva.⁷⁶ Uznáním starého dluhu po Ludvíku Jagellonském se jejich vztah ještě více posílil.⁷⁷

.....
⁶⁹ NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 85–86.

⁷⁰ J. JANÁČEK, *České dějiny I/1*, s. 50.

⁷¹ Navíc přejal množství jeho dlužních úpisů v hodnotě 6 889 kop grošů českých.

⁷² NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 103–104.

⁷³ J. JANÁČEK, *České dějiny I/1*, s. 37–38.

⁷⁴ NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 80.

⁷⁵ Heinrich von Welck, *Georg der Bärtige, Herzog von Sachsen. Sein Leben und Wirken*, Braunschweig 1900, s. 102–103; k finanční situaci Jiřího Saského Uwe Schirmer, *Kursächsische Staatsfinanzen*, s. 231–277.

⁷⁶ Pro protireformační úsilí Jiřího Saského srov. Christoph Volkmar, *Catholic Reform in the Age of Luther. Duke George of Saxony and the Church, 1488–1525*, Leiden–Boston 2017.

⁷⁷ NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 79.

Na příkladu těchto dlužních úpisů bylo možné vypočítat, jakým způsobem využíval finančních závazků panovník. Díky uznání starých dluhů po předchozím králi si zajišťoval přízeň důležitých osob jak v království, tak za jeho hranicemi. Ferdinand I. ale dokázal staré závazky používat i proti osobám, které proti němu nejprve stály v nepřátelství. Šlo především o jedny z nejhlásitějších odpůrců Ferdinandovy volby na trůn a blízké politické spojence a příbuzné Zdeňka Lva z Rožmitálu, bratry Břetislava, Vilém a Jindřicha Švihovské z Rýzemberka.⁷⁸

Roku 1529 uznal Ferdinand I. každému z bratrů požadovanou dlužnou částku. Na jednu stranu mu to přikazovala volební kapitulace, v níž se zavázal ke splacení královských dluhů, na druhou stranu bylo z výše psaného zřejmé, že panovník se uvoloval ke splacení pouze těch nejnaléhavějších splátek.⁷⁹ Dlužní úpisy Švihovských mohly v tomto případě znamenat příslovečně nataženou ruku ke smíru. Chopil se jí však jen Vilém Švihovský z Rýzemberka. Opustil probavorskou politickou skupinu a přidal se na stranu mladého Habsburka, v jehož vojsku následně našel uplatnění.⁸⁰ Výhodnost tohoto spojení zakoušel v následujících letech, jelikož jako jediný z bratrů byl uchráněn před nevyhnutelným bankrotem.⁸¹

Také sám Ferdinand I. vyjednával dlužní úpisy, za kterými nestál žádný ručitel, přestože měly velmi vysokou hodnotu.⁸² Šlo zde především o finanční částky v souhrnné výši více než 28 000 kop grošů míšeňských, které habsburskému králi půjčil Jiří Žabka z Limberka.⁸³ Do první dlužní dohody s králem vstoupil ke konci roku 1532. Vyjednané finance ve výši 20 000 kop grošů míšeňských získal vladař podle dlužního úpisu za zástavu kounického panství.⁸⁴ Touto půjčkou se prohloubil vztah mezi panovníkem a moravským nižším šlechticem, který byl potvrzován již v předešlých letech účastí Jiřího Žabky

⁷⁸ J. JANÁČEK, *České dějiny* I/1, s. 40–41.

⁷⁹ V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 21.

⁸⁰ J. JANÁČEK, *České dějiny* I/2, s. 90.

⁸¹ V. HOLÝ, *Růst*, s. 69–74. Vilém získal v roce 1530 výnosné místo karlštejského purkrabího za panský stav a později se stal dědičným držitelem dobršíského panství. J. JANÁČEK, *České dějiny* I/2, s. 121.

⁸² Požadavek výzkumu v této oblasti vznesl a metodologické zázemí poskytl P. RAUSCHER, *Zwischen Ständen*, s. 352–353.

⁸³ Původ Jiřího Žabky z Limberka je nejasný. Ať už pocházel z Litvy nebo z moravského měšťanského stavu, je zřejmé, že to byl velmi ctizádostivý a cílevědomý člověk. Po humanistické a právní přípravě se stal nejprve olomouckým písařem a působil také na dvoře Ludvíka Jagellonského. Majetkového a společenského vzestupu se mu dostalo až po nástupu Ferdinanda I. na český trůn. Díky prodeji manství Zakřovice získal finanční prostředky, které mohl investovat jiným způsobem. Blíže *Ottův slovník naučný* XXVII, Praha 1908, s. 735–736; Ladislav HOŠÁK, *Panství dolnokounické za Žabků z Limberka (1532–1566)*, Jižní Morava 6, 1970, s. 27–37.

⁸⁴ NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 37.

v různých královských komisích a úřadech.⁸⁵ Zástava nemovitého majetku však nebyla jedinou královskou odměnou. Stalo se příznačným pro kariéru Jiřího Žabky z Limberka, který byl podle tvrzení Josefa Janáčka jedním z nejdravějších šlechticů doby první poloviny 16. století,⁸⁶ že každou zaznamenanou významnou změnu v jeho společenském postavení doprovázela půjčka králi Ferdinandovi I.⁸⁷ Právě v roce 1532 se totiž tento moravský šlechtic stal místokancléřem Království českého. Díky tomuto výnosnému místu mohl financovat své budoucí politické, ekonomické a kulturní záležitosti.⁸⁸

K dosavadnímu dluhu připočetl panovník následujícího roku Jiřímu Žabkovi částku 4 000 kop grošů míšeňských, které opět pojistil na kounickém panství. Díky finančnímu vzestupu se mu podařilo hromadit i nemovitý majetek reprezentovaný několika moravskými vesnicemi.⁸⁹ Svůj společenský vzestup korunoval Jiří Žabka z Limberka v letech 1537 až 1538. Nejprve získal zápisem do desk zemských doposud zastavené kounické panství,⁹⁰ aby následně obdržel 20. května 1538 společně se svým synem Burianem od císaře Karla V. majestát, který potvrzoval jeho příslušnost k moravskému panskému stavu.⁹¹

S potvrzením panského stavu vyvrcholila politická kariéra Jiřího Žabky z Limberka. Až do své smrti se stále angažoval v politickém životě jako místokancléř Království českého a člen královské rady.⁹² Později se stal také purkrabím brněnského hradu.⁹³ Pro svou reprezentaci započal přestavbu starého kounického hradu na renesanční zámek, čímž se značně zadlužil.⁹⁴ Po jeho smrti v roce 1552 zadlužené panství zdědil syn Burian

⁸⁵ V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 33; Jan HALADA, *Lexikon české šlechty III. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1994, s. 220–221.

⁸⁶ J. JANÁČEK, *České dějiny I/1*, s. 84. Autor zahrnul Jiřího Žabku z Limberka mezi několik šlechticů, kteří vycítili příležitost ve změně vlády a silně usilovali o placená místa v nově obsazovaných královských i zemských úřadech, snažili se o majetkový vzestup a zajímali se o důlní činnost.

⁸⁷ Srov. následující půjčky v letech 1533, 1534 a zvláště v roce 1538. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dluzích 1528–1538*), kart. 525, fol. 44, 59, 70.

⁸⁸ V. BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 104–110; F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 367.

⁸⁹ Jiří Žabka z Limberka získal ves Prátabrun, Dolní Dunajovice, dům v Brně a v Kounicích a vinice k němu přináležející. NA Praha, Morava – Moravské spisy české kanceláře a české komory (dále jen Morava), inv. č. 40.

⁹⁰ Samozřejmě opět po další finanční injekci. TAMTÉŽ, inv. č. 44.

⁹¹ Marek STARÝ, *Rytíři přijatí do českého panského stavu v době předbělohorské*, Sborník archivních prací 60, 2010, s. 240–278, zde s. 252.

⁹² V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 35.

⁹³ NA Praha, Morava, inv. č. 118.

⁹⁴ Renesanční přestavba hradu Dolní Kounice spočívala především ve snížení nárožních věží, v úpravě obytných komnat a přistavění unikátního visutého šnekového schodiště, kterému se podle osoby zakladatele říká dodnes Žabkovo. Jiří Žabka z Limberka dále rozšířil předhradí a zasadil se o několik

Žabka z Limberka, který většinu majetku prodal k umoření dluhů a svého otce přežil jen o jedenáct let. Jeho skonek vymřel rod Žabků z Limberka po meči.⁹⁵

Další osobou, která spojila svůj kariérní vzestup s finanční podporou Ferdinanda I., byl Jiří Cetrys z Kynšperka.⁹⁶ Spolu se svým bratrem Oldřichem Cetrysem z Lorenzdorfu patřil k důležitým osobnostem královského dvora Ludvíka Jagellonského i Ferdinanda I., avšak v míře finanční podpory mladému králi svého bratra vysoce převyšoval.⁹⁷ První zaznamenanou akvizicí byla půjčka 8 000 zlatých uherských z roku 1531. Způsobů, jak se měl panovník za zmíněné prostředky odplatit, bylo hned několik. Půjčka byla pojištěna ručiteli z řad vysoké české šlechty, navíc byla i úročena tak, že ve dvou letech musel král zaplatit na úrocích 800 zlatých uherských. Bylo by jistě vzácnou náhodou, že v téměř roce byl Jiří Cetrys z Kynšperka králem jmenován opavským zemským hejtmanem, což se neobešlo bez stížností opavské stavovské obce.⁹⁸ Pobouřená opavská šlechta byla znepokojena svévolnými snahami o ovládnutí jednoho z nejdůležitějších zemských úřadů. Navíc ji dráždil i způsob, jakým se nově nastolený zemský hejtman v úřadu choval.⁹⁹

Aby si i přes výrazné protesty opavské stavovské opozice udržel svůj výnosný úřad, obnovoval králi Ferdinandovi I. vždy ve dvouletých intervalech předešlé dlužní úpisy. V těchto případech šlo o zúročené peníze. Jiří Cetrys z Kynšperka si tak v průběhu let 1531 až 1539 přišel na úrocích na 3 200 zlatých uherských. V probíhajícím sporu mezi zemským hejtmanem a opavskou stavovskou opozicí se snažil panovník uklidnit vášně na obou stranách. Nadále stál při svém jmenování Jiřího Cetryse z Kynšperka, ale soustavně sílící tlak opavských stavů Ferdinandovy snahy podkopával.¹⁰⁰ Král byl

.....
fortifikačních prvků. Blíže Miroslav PLAČEK, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999, s. 140–141.

⁹⁵ *Ottův slovník naučný* XXVII, s. 736.

⁹⁶ Jiří Cetrys z Kynšperka pocházel z rytířské rodiny původem z Dolního Slezska, která se rozšířila a usadila na severní Moravě. Blíže Radek FUKALA, *Cetrys z Kynšperka*, in: Lumír Dokoupil – Milan Myška (edd.), *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Nová řada. Sešit 2 (14), Ostrava 2001, s. 22–28.

⁹⁷ V rozmezí let 1531 až 1538 opakovaně půjčoval Ferdinandovi I. sumy ve výši několika tisíc zlatých uherských. NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 23–24, 46, 64, 70.

⁹⁸ Josef ZUKAL, *Rozepře mezi stavem panským a rytířským o zemské úřady knížetství Opavského*, Věstník Matice opavské 21, 1913, s. 26–51, zde s. 29–30. Srov. korespondenci purkmistra a rady města Opavy s českou komorou, NA Praha, Morava, inv. č. 24.

⁹⁹ J. ZUKAL, *Rozepře*, s. 30. Jiřík Cetrys z Kynšperka se podle stížností stavů choval „brdopyšně i nevážně“.

¹⁰⁰ Opavská stavovská obec si stěžovala zvláště na způsob, jakým byl Jiří Cetrys z Kynšperka do funkce jmenován. Vyčítala Ferdinandovi I. nepřítomnost zástupců šlechty, složení slibu pouze do rukou opavských měšťanů, okolnosti odvolání bývalého opavského zemského hejtmana aj. Blíže Jan KAPRAS, *Srovnání sporů stavů opavských roku 1534*, Věstník Matice opavské 18, 1910, s. 1–16, zde s. 14–15.

nakonec donucen k četným ústupkům. Zemský hejtman musel opustit opavský zámek, který spravoval na místě svého bratra,¹⁰¹ ale jeho aktivita na poli královských financí zapomenuta nebyla. V roce 1535 získal od krále do zástavy panství a rezidenční sídlo Hradec nad Moravicí, které mu bylo později i odprodáno.¹⁰² Při obnově zámku, jež byla zapříčiněna požárem z roku 1531, pokračoval v renovačních stavebních pracích a vytvářel si z Hradce nad Moravicí své renesanční rezidenční sídlo.¹⁰³

V politickém životě Jiří Cetrys z Kynšperka tolik úspěchů nezaznamenal. Vzájemné nepřátelství mezi jeho osobou a ostatními opavskými urozenci se nezlepšovalo. Přestože se těšil králově podpoře, byl nucen roku 1537 na úřad opavského zemského hejtmana rezignovat.¹⁰⁴ Po několika dalších politických neúspěších do mocenského boje již nezasahoval a bližší informace o jeho dalších osudech se nedochovaly. Nejpozději v roce 1554 byl již nebožtíkem, neboť jeho manželka Barbora Gočová z Herczigswaldu se od této chvíle psávala jako vdova.¹⁰⁵

Z časového rámce výše popsanych věřitelských vztahů mezi panovníkem a českými šlechtici se vymykala půjčka Jana mladšího Popela z Lobkovic.¹⁰⁶ Svou půjčku ve výši 2 150 kop grošů českých poskytl Ferdinandovi I. v roce 1542.¹⁰⁷ Z počátku nebyl novému králi příliš nakloněn a rozhodně nepatřil do okruhu jeho podporovatelů. Především kvůli promyšlené královské strategii, jež spočívala v systematickém tlaku na královské úřady a jejich preobsazování,¹⁰⁸ se pravděpodobně v průběhu třicátých let 16. století postavil na stranu nového panovníka.¹⁰⁹

Prvním dokladem vzájemné náklonosti mezi Ferdinandem I. a Janem mladším Popelem z Lobkovic se stal roku 1539 prodej panství Horšovský Týn s významnou hradní

101 Blíže v korespondenci české komory a bratří Oldřicha a Jiřího Cetrysů. NA Praha, Morava, inv. č. 57.

102 R. FUKALA, *Cetrys*, s. 23.

103 M. PLAČEK, *Hrady*, s. 167.

104 J. ZUKAL, *Rozepře*, s. 30.

105 R. FUKALA, *Cetrys*, s. 24.

106 Jan mladší Popel z Lobkovic (1510–1570), syn Děpolta Popela z Lobkovic, pocházel z bílinské větve významného českého šlechtického rodu. Blíže Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ (edd.), *Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002, s. 26–27.

107 NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1538 (*protokol o státních dlužích 1528–1538*), kart. 525, fol. 73.

108 Již v těchto letech bylo možné vysledovat na příkladu Jana mladšího Popela z Lobkovic a dalších šlechticů kořeny centralizace královské moci, která spočívala v obsazování uvolněných míst v královských nebo zemských úřadech osobami oddanými panovníkovi. K tomu blíže V. BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (edd.), *Habsburkové. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017, s. 43; V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= *Monographia historica* 7), s. 50–51.

109 J. JANÁČEK, *České dějiny* I/2, s. 120–121.

dominantou.¹¹⁰ Ale až rok 1542 znamenal trvalé spojení osoby horšovskotýnského pána se zemskými úřady. Jistě opět nebylo náhodou, že v době, kdy společně s panovníkem jednal o finanční výpomoci, která byla pojištěna pouze podpisem a pečetí a úročena měla být až po případném nesplacení dlužné částky ve sjednaném termínu, získal důležité a výnosné místo rady české komory.¹¹¹

Pro Jana mladšího Popela z Lobkovic znamenala královská půjčka a vznik následného klientského vztahu s panovníkem významnou investici do své budoucí kariéry dvorského úředníka.¹¹² Dostal se do bližšího okruhu královských dvořanů a často pobýval v jeho blízkosti. To mělo za následek upevnění jejich vztahu. V nepokojných letech 1546–1547 stál pevně na straně vladaře. To mu vyneslo další kariérní postup.¹¹³ Ten završil 15. září 1554, kdy byl jmenován nejvyšším purkrabím Království českého.¹¹⁴ Dosažení nejvyšších pater zemské stavovské reprezentace bylo jen logickým vyústěním dění předšlých let. Již půl roku před tímto jmenováním totiž v té době ještě nejvyšší komorník sháněl peníze na půjčku ve výši několika desítek tisíc zlatých rýnských, které prostřednictvím místodržitele arciknížete Ferdinanda mohl poskytnout králi Ferdinandovi I.¹¹⁵ O tom, jestli jednání o poskytnutí finanční pomoci panovníkovi dopadlo úspěšně nebo skončilo nezdarem, se prameny již nezmínily. Z následného jmenování nejvyššího purkrabího vyplynulo, že Ferdinand I. přinejmenším ocenil snahu pána Horšovského Týna a obsadil jej do výše zmíněného úřadu nejvyššího purkrabího Království českého.¹¹⁶

.....
¹¹⁰ Před renesanční přestavbou měl hrad Horšovský Týn raně gotickou podobu kastelového typu. Srov. Tomáš DURDÍK – Lenka KRUŠINOVÁ, *K počátkům a středověké stavební podobě hradu v Horšovském Týně*, *Archaeologia historica* 11, 1986, s. 127–142.

¹¹¹ Rada české komory pobíral za svou časově náročnou činnost pravidelný roční plat a získal možnost ovlivňovat hospodářskou a finanční politiku krále. Blíže V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 230, 291–292. F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 367; Václav BŮŽEK, *Manželky a děti Jana mladšího Popela z Lobkovic (1510–1570)*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi*, Praha 2004, s. 261–283, zde s. 266.

¹¹² Ke vztahu patron a klient a jeho proměnám po nástupu Ferdinanda I. na český trůn blíže Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004, s. 667–669.

¹¹³ V. BŮŽEK, *Manželky*, s. 266. Následně se stal prezidentem české komory, zasedal mezi přísedícími zemského soudu a od roku 1548 i soudu komorního. V roce 1549 byl jmenován nejvyšším komorníkem Království českého.

¹¹⁴ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 366. Jan mladší Popel z Lobkovic potvrdil svou politickou kariéru také majetkovým vzestupem, když se v roce 1557 přiznal k největší majetkové držbě v Plzeňském kraji. O. PLACHT, *Odhad*, s. 68.

¹¹⁵ Pro osobu arciknížete Ferdinanda a jeho vztah ke Království českému srov. V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*. Korespondence mezi Janem mladším Popelem z Lobkovic a arciknížetem Ferdinandem týkající se zmíněné půjčky se nachází v NA Praha, SM, inv. č. 689, sign. D 1/1, 1554, kart. 525.

¹¹⁶ Životní příběh a strategie Jana mladšího Popela z Lobkovic je příkladem záměrného působení Ferdinanda I. na českou šlechtu prostřednictvím nabízených úřadů, sňatkové politiky a centralizace, jak jej představil V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 46–52.

Zadostiučinění, které prožíval Jan mladší Popel z Lobkovic v souvislosti se svým jmenováním nejvyšším purkrabím, a úcta, již k nově zastávanému místu choval, se projevil v jeho korespondenci,¹¹⁷ ale také v hmotné kultuře a výzdobě sídla v Horšovském Týně. Po rozsáhlém požáru v roce 1547, tedy v době, kdy již pronikl do vyšších pater stavovské politiky, započal s přestavbou původní gotické pevnosti v renesanční zámek. Vzhledem ke svým mocenským ambicím potřeboval demonstrovat svůj vzestup i prostřednictvím reprezentativní funkce nově zrekonstruovaného sídla.¹¹⁸

V rámci renesančních přestaveb bylo zapotřebí proměnit starý vyhořelý kastel v moderní sídlo, které by vyhovovalo nárokům na pohodlí a reprezentaci jednoho z předních šlechticů Království českého. Kromě architektonické podoby renesančního paláce a bohatých výmalb a interiérů se stala pro Jana mladšího Popela z Lobkovic zásadní výtvarná výzdoba veřejnosti přístupného velkého renesančního sálu východního křídla zámku, kde byl na základě požadavku majitele zámku vyobrazen výjev ze zasedání zemského soudu Království českého.¹¹⁹ Alegorické a hierarchické zpodobnění dvaceti pěti soudců zemských, nad nimiž obsadil čestné místo panovník a mezi kterými se vyjímá osobnost zadavatele výmalby, odkazovalo na hluboce zakořeněné myšlení o nutnosti a důležitosti předních stavovských úřadů, v nichž měl Jan mladší Popel z Lobkovic své nezastupitelné místo.¹²⁰

Cílem této studie nebyl úplný rozbor zadlužení Ferdinanda I. v době jeho vlády před stavovským odbojem let 1546 až 1547, ale vystižení několika shodných rysů, které se v tomto období na poli úvěrového hospodaření panovníka objevovaly. Pozornost byla také soustředěna zvláště na půjčky, které výrazně převyšovaly průměr částek půjčovaných vladaři. Ferdinand I. dokázal tyto dlužné peníze politicky využívat, přestože zadlužení zděděné po předešlých panovnících z jagellonského rodu dosahovalo velmi vysokých hodnot. Mocenským a finančním jednáním si k sobě ještě více připoutával jemu nakloněné osobnosti české i zahraniční politiky. Prostřednictvím dlužních úpisů dokázal oslabovat jednotu svých nepřátel ve stavovské opozici. Na příkladu vypořádání se s půjčkami Zdeňka Lva z Rožmitálu se stalo patrným, jak dovedně Ferdinand I. omezoval vliv nejvyššího purkrabího. Díky věřitelskému vztahu a jeho výraznému zadlužení se dostával

.....
¹¹⁷ Srov. korespondenci mezi nejvyššími úředníky Království českého Janem mladším Popelem z Lobkovic a Jáchymem z Hradce, kdy první jmenovaný zemský soud označuje za „největší klenot Království českého“. Blíže V. BŮŽEK – R. SMÍŠEK, *Habsburkové*, s. 46.

¹¹⁸ V. BŮŽEK, *Horšovský Týn za Jana mladšího Popela z Lobkovic. Mezi rodinou a politikou*, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 6, s. 28–29.

¹¹⁹ V. BŮŽEK – R. SMÍŠEK (edd.), *Habsburkové*, s. 321. Pro zemský soud Království českého v době Rudolfa II. srov. Marek STARÝ, *Přední klenot zemský. Větší zemský soud Království českého v době rudolfínské*, Praha 2014.

¹²⁰ V. BŮŽEK, *Ferdinand*, s. 126.

do stále větší závislosti na králi, jak doložila jeho nízká úspěšnost při vymáhání panovnických dlužních částek.

Druhým zkoumaným okruhem věřitelů krále se stali šlechtici, kteří si pomocí věřitelského vztahu k panovníkovi snažili zajistit kariérní postup. Okolí dvora Ferdinanda I. bylo prostoupeno jistou mírou korupčního jednání.¹²¹ Přestože z povahy věci nebylo možné uvedenou skutečnost přímo dokázat, v konkrétních případech se ukázalo, že za půjčené peníze věřitel nezískával pouze finanční nebo materiální zisk, ale vladař se navíc odměňoval různě významnými úřady ve vrcholných patrech politického života, jako tomu bylo v případě Jiřího Žabky z Limberka, Jiřího Cetryse z Kynšperka nebo Jana mladšího Popela z Lobkovic. Často znamenala půjčka králi odrazový můstek ke společenskému a materiálnímu vzestupu. Přízeň panovníka si věřitel pojišťoval nově zapisovanými částkami nebo obnovováním starých dosud nezaplacených dlužních úpisů. Do vztahu mezi vladařem a kreditorem se promítalo chování patrona a klienta, z něhož obě strany čerpaly jisté výhody.¹²²

Úvěrové hospodaření Ferdinanda I. v prvních letech jeho vlády představovalo jednu z možností, jak si k sobě mohl připoutat důležité osobnosti politického života zemí Koruny české. Zajímavým společným jmenovatelem věřitelů panovníka se stal zájem o nový renesanční životní styl. Přestože poznání nového druhu umění probíhalo i jinými prostředky, kde zvláště Morava byla renesanční kulturou částečně zasažena již na konci 15. století,¹²³ šlechtici přicházející do kontaktu s královským dvorem si přenášeli vzorce chování i na svá vlastní venkovská sídla. Staré gotické pevnosti si často přebudovávali na pohodlné renesanční stavby.¹²⁴

.....
¹²¹ Pro raně novověké prostředí, ve kterém nedošlo k oddělení a vymezení veřejné a soukromé oblasti, jsou slova korupce a klientelismus velmi problematická. Řada činností, jež jsou v současnosti chápány jako čistě veřejné, tento charakter postrádala, proto byla doprovázena ryze osobními důvody. Blíže P. MAŘA, *Svět*, s. 658.

¹²² Dosud vydané práce věnující se problematice klientských a patronátních vazeb jsou pro starší období Robert ŠIMŮNEK, *Terminologie služebných vztahů v pozdně středověkých Čechách*, *Mediaevalia historica bohemia* 7, 2000, s. 175–189; pro předbělohorské období V. BŮŽEK, *Klientela Pernštejnů a Rožmberků ve druhé polovině 16. století*, in: P. Vorel (ed.), *Pernštejnové v českých dějinách*, Pardubice 1995; pro dobu pobělohorskou jsou důležité studie Ivo CERMÁN, *Pojmy „frakce“, „strana“ a „kabala“ v komunikativní praxi dvořanů Leopolda I.*, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 33–54; TÝŽ, *Raimundo Montecuccoli a „válečná strana“ na dvoře Leopolda I.*, *Historie a vojenství* 51, 2002, s. 568–603.

¹²³ Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 202–203.

¹²⁴ Obdobně na příkladu Floriana Griespeka z Griespachu prokázal V. BŮŽEK, *Florián Griespek z Griespachu ve stavovské společnosti předbělohorských Čech*, in: Gryspekové a předbělohorská šlechta – Kralovice a poddanská města, Mariánská Týnice 1998, s. 11–17. Studie vznikla za podpory projektu Grantové agentury Jihočeské univerzity 024/2019/H Věřitelé Habsburků v zemích Koruny české v letech 1526–1620

Josef Čížek

Ferdinand I's Creditors from the Bohemian Lands (1526–1545)

Abstract

The article explores the issue of credit as one of the instruments used by Ferdinand I in his interior policy during the first half of his reign (1526–1545). It discusses the methods used by the sovereign in dealing with the recognition of debts of his predecessors towards his supporters and his antagonists. The research focuses on the client networks that originated from the financial ties between Ferdinand I and representatives of Bohemian nobility. The article defines the main types of creditors who provided loans to the sovereign in the first half of 16th century and uncovers also their motivation for doing so.

KEY WORDS:

Czech history; Ferdinand I; Habsburg empire; financial history; client networks